

MATERIJALNOST I REVIZIJSKI RIZIK

Dejan Živkov*

Sažetak: U poslovnom svetu revizija predstavlja preko potrebnu, a ponekad i neophodnu aktivnost. Na osnovu izveštaja revizora korisnici tog izveštaja donose odluke koje su bitne za buduće poslovanje i buduće poslovne odnose sa klijentom. Pitanje o dovoljnosti i adekvatnosti revizijskih dokaza nameće pitanje koje je suština revizorskog rada. Ovo pitanje se tiče mogućnosti razumnog uveravanja revizora da finansijski izveštaji ne sadrže materijalno značajne greške, odnosno u kojoj meri revizor može da garantuje da su finansijski izveštaji tačni i istiniti. Materijalnost i rizik revizije predstavljaju značajne smernice revizoru u toku vršenja procesa revizije. Oni predstavljaju najvažnija načela koja određuju revizoru obim potrebnih testova i količine vremena koje treba utrošiti da bi se finansijski izveštaji adekvatno pregledali. Da nema ocene materijalnosti i rizika, revizorov rad bi bio u značajnoj meri neodređen i konfuzan.

Ključne reči: razumno uveravanje, materijalnost, revizorski rizik

Abstract: In business world, auditing represent much needed, and sometimes even necessary activity. Based on auditor report users of that report bring their decisions, which are important for the future business and business relationship with client. The question about sufficiency and adequacy of audit proof impose issue, which is essential in auditor work. This issue concerns the possibility of reasonable assurance that finance reports don't contain materially significant mistakes, in other word that mean how auditor can guarantee that finance reports are correct. Materiality and auditor risk represent significant guidelines for auditor in process of audit. They represent the most important principals which determinate volume of test and amount of time which need to be spent in order to survey finance reports. Without materiality and risk, auditor work would be in significant measure indeterminate and confused.

Key words: reasonable assurance, materiality, auditor risk

Uvod

Revizija predstavlja intelektualnu aktivnost koju može da obavlja samo ovlašćeno lice, odnosno revizor. Prema Zakonu o reviziji računovodstvenih iskaza revizija podrazumeva "ispitivanje i ocenu računovodstvenih izveštaja, kao i podataka i metoda u njihovom sastavljanju, i na toj osnovi davanje stručnog mišljenja o tome da li računovodstveni iskazi realno i objektivno odražavaju stanje sredstava kapitala i obaveza i rezultate poslovanja pravnog lica, odnosno da li su finansijski izveštaji sastavljeni u skladu sa međunarodnim računovodstvenim standardima".¹

"Drugim rečima revizija je sredstvo pomoću kojeg se jedno lice (najčešće akcionari) uverava od strane drugog lica u kvalitet, stanje i status nekog predmetnog stanja koje je ovo lice ispitivalo. Potreba za revizijom nastaje zbog toga što je prvo pomenuto lice u nedoumici ili sumnja u kvalitet relevantnog predmetnog stanja, a nije u mogućnosti da lično ukloni tu sumnju ili nedoumicu".² Menadžeri kompanija su osobe zadužene da prave finansijske izveštaje (bilans stanja, bilans uspeha, bilans tokova gotovine), a revizori su lica zadužena da daju nezavisnu i stručnu ocenu o ispravnosti pomenutih izveštaja.

Predmet revizije su informacije o poslovnim transakcijama i događajima koje su se desile u određenom vremenskom periodu, odnosno u tekućoj poslovnoj godini. Informacije koje su kvantifikovane mogu se verifikovati, dok informacije koje se ne mogu verifikovati nisu u domenu revizije.

U svojoj suštini revizija se sastoji od prikupljanja i vrednovanja dokaza koji revizoru omogućuju da proceni da li finansijski izveštaji odgovaraju ustanovljenim kriterijumima i međunarodnim standardima. Dokazi predstavljaju osnovu za izražavanje mišljenja revizora. Dokaze o stepenu saglasnosti između tvrdnji u finansijskom izveštaju i računovodstvenih standarda revizori nalaze u računovodstvenim dokumentima klijenta (fakture, ugovori, popisi, otpremnice, nalozi za plaćanje, prijemnice itd).

* Dejan Živkov, saradnik u nastavi, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad

¹ Zakon o reviziji računovodstvenih iskaza, službeni list SRJ br.30/96

² Zakon o reviziji računovodstvenih iskaza, Službeni list SRJ br.30/96

Koncept razumnog uveravanja

Razmatrajući pitanje materijalnosti i revizijskog rizika ne možemo zaobići koncept razumnog uveravanja. Naime, ovaj koncept se bitno tiče pitanja procene materijalnosti i revizijskog rizika. Najznačajnija pitanja koja ovaj koncept postavlja su: U kojoj meri se korisnici finansijskih izveštaja mogu pouzdati u mišljenje revizora? Da li revizor u suštini može da garantuje da u finansijskim izveštajima nema materijalnih grešaka? Ova pitanja se ne postavljaju zbog nepoverenja u revizorov rad i stručnost, budući da se revizija u poslovnom svetu dokazala kao relevantna profesija, nego ova pitanja proističu pre svega iz specifičnosti revizije kao delatnosti.

U okolnostima kada računovodstveni izveštaji nastaju kao produkt na hiljade transakcija, knjiženja i poslovnih događaja, postavlja se pitanje da li je uopšte moguće garantovati bilo kakvu tačnost finansijskih dokumenata. Naravno da bi apsolutna uverenost bila poželjna, ali postavlja se pitanje da li je ona moguća? Detaljna provera svih računovodstvenih evidencija zahtevala bi višegodišnju proveru praćenu visokim troškovima revizorskog angažmana. Izražavanje mišljenja na ovaj način, nakon tako dugog vremenskog perioda ne bi imalo nikakvu praktičnu vrednost za potencijalne korisnike izveštaja, budući da bi se u međuvremenu desile druge poslovne promene koje bi izmenile finansijsku poziciju i rezultate poslovanja preduzeća. Takođe, troškovi koji bi proizašli iz tako obimne revizije bili bi ekonomski neopracnani.

Materijalnost

Materijalnost u reviziji računovodstvenih izveštaja je jedna od osnovnih postavki koja reviziji treba da obezbedi koncept "razumnog uverenja" da u računovodstvenim izveštajima nema značajnih grešaka. Razumno uverenje upućuje na to da može postojati određen nivo rizika pojave greške, a da revizijom ne budu otkrivene.

Pri definisanju materijalnosti suptilna i uvek primenljiva definicija materijalnosti ne postoji i verovatno neće nikad ni postojati jer je u praksi kod utvrđivanja materijalnosti naglašen subjektivan stav revizora. Uglavnom se materijalnost definiše kao "važnost propusta ili pogrešnog prikazivanja računovodstvenih informacija, da ona (osoba koja čita izveštaje) promeni odluku pod uticajem tog propusta ili pogrešnog prikazivanja".³ Odnosno materijalnost je ona veličina ili greška uključujući i izostavljanje finansijskih podataka koji pojedinačno ili zbirno u određenoj situaciji utiču na mišljenje kompetentne osobe koja donosi odluku na osnovu tih podataka. Procena materijalnosti je stvar profesionalnog stava revizora bilo da se ona vrši na generalnom planu ili na pojedinačnim računima i izveštajima. Stoga je na revizoru odgovornost da utvrdi da li su finansijski izveštaji materijalno pogrešni ili ne. O tome on obaveštava klijenta i ukoliko klijent odbije da ispravi grešku revizor je dužan da da mišljenje sa rezervom ili negativno mišljenje u zavisnosti od veličine greške.

Kod utvrđivanja materijalnosti treba pratiti nekoliko koraka kako bi ona na kraju bila uspešno utvrđena i alocirana. Prvi korak je utvrđivanje i ocena preliminarne materijalnosti. Preliminarna materijalnost se određuje prilikom planiranja angažmana. Zatim se vrši izračunavanje materijalnosti, odnosno njena kvantifikacija kako bi svi učesnici revizorskog postupka znali koji se iznos smatra materijalno značajnim. I na kraju sledi alociranje materijalnosti i dodele svakom relevantnom računu određeni iznos greške koja se smatra materijalno značajnom i koja bi u slučaju da je otkrivena primorala revizora da izrazi mišljenje sa rezervom. Revizori alociraju preliminarnu materijalnost na komponente računovodstvenog izveštaja, a to su bilans stanja i bilans ispeha.

Koraci za utvrđivanje materijalnosti - preliminarne materijalnost

"Za vreme revizije računovodstvenog izveštaja revizor uzima u obzir materijalnost dva puta. Prvi put materijalnost se uzima u obzir kada se planira angažman revizije i drugi put nakon što se završe sve procedure revizije. Materijalnost utvrđena prvi put se zove preliminarne materijalnost. Dok planira angažman, revizor određuje preliminarne ocene materijalnosti, i to za računovodstveni izveštaj uzet kao

³ David D. Richiute, Auditing and Assurance Services, South-Western Publishing, 1989. str.87

celina. Ako u toku postupka izvođenja revizije revizor dođe do zaključka da pravo stanje stvari ne odgovara pretpostavljenom, odnosno verovatoća pojave greške je mnogo veća nego što se na početku mislilo, tada revizor ispravlja preliminarnu materijalnost i postavlja novu koja se zove revidirana materijalnost".⁴

Preliminarna ocena materijalnosti predstavlja maksimalan iznos greške koji bi se mogao naći u računovodstvenim izveštajima, a koji bi prema subjektivnoj revizorskoj oceni mogao da dovede do pogrešno donetih odluka osobe koje svoje odluke donose na osnovu revizorskog mišljenja. Na primer ako je preliminarna ocena revizora o materijalnosti pedeset hiljada, uzeto za računovodstveni izveštaj kao celinu, tada pogrešno knjiženje za manje od pedeset hiljada neće biti materijalno, odnosno računovodstveni izveštaji nemaju značajnu grešku i mogu se koristiti za donošenje odluka. Greška, u ovom slučaju, koja je manja od pedeset hiljada je tolerantna greška za koju se smatra da neće značajnije uticati na računovodstvene izveštaje. Sa druge strane ako revizor otkrije greške koje zbirno prelaze pedeset hiljada tada će on morati da da mišljenje sa rezervom ili negativno mišljenje, ili će u krajnjem slučaju povećati obim revizorskih testova kako bi utvrdio da li je greška stvarno toliko ozbiljna da zahteva mišljenje sa rezervom ili negativno mišljenje. Povećanje obima revizorskih testova moguće je samo u onim situacijama ako revizor raspolaže sa dovoljno vremena i mogućnosti.

Ocena preliminarne materijalnosti je veoma bitna kod utvrđivanja obima revizorskih testova i uopšte revizorovog angažovanja na prikupljanju dokaza za vreme izvođenja revizije. Ako se preliminarna ocena materijalnosti proceni na nižem nivou, u ovom slučaju manje od pedeset hiljada, na primer dvadeset hiljada, to automatski znači veće revizorsko angažovanje, odnosno nivo procedura koje će revizor izvršiti će se povećati, jer revizor mora prikupiti više dokaza da bi potkrepio svoju tvrdnju da finansijski izveštaji nisu materijalno pogrešni.

Pred kraj angažmana, nakon što su prikupljeni i vrednovani svi dokazi revizor ponovo razmatra materijalnost upoređujući kombinovane pogrešno knjižene iznose na računima sa preliminarnim ili revidiranim ocenama kompletnog računovodstvenog izveštaja. Ako kombinovani pogrešno knjiženi iznosi nadmaše preliminarne ocene, onda su računovodstveni izveštaji materijalno pogrešno knjiženi, tj. računovodstveni izveštaji sadrže grešku koja je značajna te se ne mogu upotrebiti za donošenje odluka. U tom slučaju revizor može ili sakupiti dodatne dokaze revizije ili tražiti da klijent ispravi pogrešno knjižene račune.

Koraci za utvrđivanje materijalnosti - izračunavanje materijalnosti

Revizor procenjuje preliminarnu materijalnost kada planira angažman revizije. Preliminarnu ocenu nije neophodno kvantificirati, iako je u praksi mnogo bolje kada je materijalnost kvantifikovana jer tada svi imaju predstavu o kojoj je veličini reč. Ako se materijalnost na primer oceni kao "visoka" tada svi članovi tima neće imati istu interpretaciju ocene "visoka". Ako je materijalnost izražena brojem ona može imati samo jednu vrednost, što kasnije mnogo olakšava posao revizoru oko davanja konačnog suda o ispravnosti finansijskih izveštaja.

"Ocena materijalnosti donosi se primenom određenih kriterijuma. Istraživanja sprovedena u svetu tokom nekoliko proteklih godina definisala su kvantitativne kriterije materijalnosti koje revizori najčešće koriste. Pre svih koriste se sledeći kriteriji:

- Procentualni efekat na neto prihod
- Procentualni efekat na ukupan prihod
- Procentualni efekat na ukupnu imovinu".⁵

Ovako utvrđena materijalnost je materijalnost na generalnom planu, a pored nje postoji još i materijalnost na pojedinačnim računima i izveštajima, odnosno alocirana materijalnost. Za izračunavanje generalne materijalnosti potrebno je napraviti tabelu za utvrđivanje procenta koja će se koristiti pri računanju.

⁴ Prof. M. Andrić, Revizija računovodstvenih izveštaja, Subotica, 2002. str.98

⁵ Revizija računovodstvenih izveštaja, Prof. M. Andrić, Subotica, 2002. str.99

"Tabela 1. za izračunavanje materijalnosti"⁶

TABELA FAKTORA MATERIJALNOSTI	
IZNOS	PROCENAT
-1.000	5%
1.001-10.000	5-3%
10.001-50.000	3-2%
50.001-70.000	2-1,5%
70.001-100.000	1,5-1%
100.001-150.000	1-0,5%
150.001-200.000	0,5-0,3%
200.001-300.000	0,3-0,2%

Na osnovu prethodne tabele možemo izračunati preliminarnu materijalnost. Možemo videti da što je iznos (neto prihoda, ukupnog prihoda ili ukupne imovine) u apsolutnoj veličini veći manji je procenat preliminarne materijalnosti. Ovo je zato što u slučaju velikih apsolutnih vrednosti visok procenat bi značio suviše visoku vrednost preliminarne materijalnost, što ne bi bilo prihvatljivo. Ako je na primer neto prihod u protekloj godini sto šezdeset hiljada, gledajući u tabelu, može se izračunati iznos preliminarne materijalnosti. U ovom slučaju pomnoži se iznos neto prihoda sa odgovarajućim procentom iz tabele i dobija se veličina preliminarne materijalnosti.

Izraženo u brojevima to bi izgledalo ovako:

$$160.000 \times 0,0055 = 880 \text{ novčanih jedinica}$$

Izračunati preliminarni nivo materijalnosti se može korigovati na osnovu kvalitativnih elemenata, te bi on na primer mogao iznositi 950 novčanih jedinica. To znači da materijalne greške koje se pojave u toku revizije, ako su ispod 950 N.J. neće biti uzimane kao značajne pri formiranju revizorskog mišljenja.

Koraci za utvrđivanje materijalnosti - alociranje materijalnosti

Pošto je revizor izračunao materijalnost u celini sledi alokacija materijalnosti na pojedine račune. Revizori alociraju preliminarnu materijalnost među komponente računovodstvenog izveštaja, a to su računi bilansa stanja i bilansa uspeha. U praksi, revizori alociraju materijalnost prema subjektivnoj proceni, rukovodivši se predhodnim sličnim iskustvima oni mogu da pretpostave koja su to mesta koja najverovatnije sadrže grešku.

"Postoji nekoliko pristupa za alociranje ocene materijalnosti na pojedine segmente računovodstvenog izveštaja:

- Relativna važnost računa
- Relativna varijabilnost računa
- Profesionalni stav.⁷

1. Jedan od metoda je da se alociranje materijalnosti izvrši na osnovu relativnog odnosa jednog računa sa sintetičkim iskazom istog. Alokacija zanemaruje račune koji se neće revizirati, i račune koji će se revizirati 100%. Ovim metodom određuje se materijalnost na mali broj računa, pa metod liči na izbor slučajnog broja. Pristup se malo koristi, a služi uglavnom za slučajne provere.

2. Revizori alociraju materijalnost na osnovu mere varijabiliteta. Mera varijabiliteta u ovom slučaju znači odstupanje računa od nekog proseka. Teoretski kako raste varijabilnost tako raste i revizorska sumnja da greška postoji, pa samim tim i rizik revizije. Npr. ako je na svakom od računa potraživanja i dugovanja

⁶ Revizija računovodstvenih izveštaja, Prof. M. Andrić, Subotica, 2002. str.101

⁷ Prof. M. Andrić, Revizija računovodstveni izveštaja, Subotica, 2002. str.100

proknjižena vrednost od pedeset hiljada, bez većih varijabiliteta, onda je na svakom računu podjednaka alokacija materijalnosti. Međutim ako je mera varijabiliteta za potraživanja 120, a za dugovanja 280, revizor će zaključiti da su transakcije dugovanja bile manje homogene i samim tim alokacija materijalnosti će biti različita za svaki račun.

3. Većina revizora koristi subjektivan profesionalan stav kada procenjuje materijalnost svakog iznosa u računovodstvenom izveštaju, bazirajući se na prethodno iskustvo kod klijenta. Oni upoređuju iznos svake pojedinačne procenjene materijalnosti sa ukupnom preliminarnom ocenom materijalnosti, uz revidiranje ako je to potrebno.

Revizija rizika

Ocenjivanje rizika predstavlja, pored ocene preliminarne materijalnosti, drugu bitnu kategoriju koja određuje obim i vremenski okvir revizorskog angažovanja pri obavljanju procesa revizije. Revizija kao proces utvrđivanja ispravnosti finansijskih izveštaja nikad nije i nikad neće biti apsolutna garancija da su svi izveštaji urađeni u skladu sa standardima i da su u potpunosti tačni. Međutim, od revizora se ipak traži da upravlja rizikom tj. da ga svede na prihvatljiv nivo i ako se to uradi onda će standardi revizije biti ispoštovani. "Prema standardima revizije, kaže se da očekivanja korisnika i zdrava poslovna politika i praksa obavezuju revizora da reviziju planira i provede tako da mu ona omogući izražavanje mišljenja o računovodstvenom izveštaju sa najmanjim rizikom da to mišljenje bude pogrešno. Odnosno, revizor nastoji da obezbedi da izraženo mišljenje ne bude pogrešno ili da ima visok nivo sigurnosti da računovodstveni izveštaji nisu materijalno pogrešno prikazani".⁸

Nema praktičnog načina da se rizik revizije svede na nulu. Zbog toga revizori treba da obezbede dovoljno dokaznog materijala kako bi rizik sveli na prihvatljivu meru. Zavisno od poimanja rizika i averzije prema riziku, revizor vrši planiranje revizije, određuje potrebno vreme i stepen revizorskih dokaza. Ako revizor proceni da će rizik biti visok, opredeliće se za prikupljanje pouzdanijeg dokaznog materijala posmatranjem većeg uzorka i povećanjem broja revizorskih procedura. Krajnji cilj ocene i utvrđivanja rizika je da na kraju procesa revizije ukupan rizik bude limitiran na dovoljno niskom nivou ili da nivo sigurnosti bude dovoljno visok kako bi se moglo reći da finansijski izveštaji ne sadrže materijalno značajne greške.

Revizijski rizik nije prosta veličina, on se sastoji iz tri elementa. Ti elementi su sledeći:

- Inherentni rizik,
- Rizik kontrole (kontrolni rizik),
- Rizik detekcije (rizik otkrivanja).

Inherentni rizik

"Prema Međunarodnom standardu 'Ocena rizika i interna kontrola' definiše se inherentni rizik gde se kaže da se inherentni rizik odnosi na podložnost stanja na računu ili poslovnih događaja koji uzeti pojedinačno ili kumulativno sa pogrešnim iskazima stanja na drugim računima, mogu biti materijalno značajni uz pretpostavku da nisu razmatrane odgovarajuće interne kontrole".⁹ Revizori treba da procene inherentni rizik prilikom izrade plana revizije. Inherentni rizik sa strane revizora se ne može kontrolisati kao ni uzroci njegovog nastajanja u okruženju. U takvim situacijama menadžeri su dužni da postave sistem interne kontrole i utvrde posebne procedure koje osiguravaju realnost računovodstvenog izveštaja. To treba da bude odgovor rukovodstva na uslove koji dovode do pojave inherentnog rizika.

Na pojavu inherentnog rizika najčešće utiču uslovi iz okruženja, dakle eksterni faktori, na koje menadžment preduzeća ima male ili gotovo nikakve uticaje te stoga mora biti formiran adekvatan sistem interne kontrole koji će na vreme prepoznati i ukloniti greške koje su posledica promena u okruženju. Pogrešni prikazi u računovodstvenim izveštajima mogu biti izazvani stanjem na nivou makroekonomije, grane ili kompanije. Oni se sastoje od promena u opštim uslovima privređivanja, novim državnim propisima, zatim nestabilnim

⁸ Prof. M. Andrić, Revizija računovodstvenih izveštaja, Subotica, 2002. str.104

⁹ Međunarodni revizorski standardi-prevod, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 1998. str.131

finansijskim prilikama (inflacija), bankrot klijentovih poslovnih partnera, izražena opšta nelikvidnost, restriktivna monetarna politika, recesija, nerutinske transakcije, mogućnost pronevere itd. To sve može uticati da računovodstveni izveštaji nenamerno ili namerno pogrešno prikazuju pravo stanje stvari. Stoga, revizorovo shvatanje karakteristika inherentnog rizika polazi od poznavanja klijentovog poslovanja, poznavanja grane ili delatnosti, prethodnih iskustava i razumevanja poslovnih transakcija koje su prikazane kroz računovodstveni sistem.

Kontrolni rizik

Kontrolni rizik je druga vrsta rizika koju revizor razmatra u okviru postupka ocene revizijskog rizika. Rizik kontrole je usko povezan sa klijentovim sistemom interne kontrole. "Prema definiciji, rizik kontrole je rizik da dođe do pogrešnih iskaza stanja na računu koji uzeti pojedinačno ili kumulativno mogu biti materijalno značajni, a koje računovodstveni sistem i sistem interne kontrole neće blagovremeno sprečiti, otkriti i ispraviti".¹⁰ Nijedan sistem interne kontrole nije savršen, drugim rečima teško je naći kontrolnu strukturu koja je stopostotna i kojoj se ne može provući greška. Stoga je na revizoru da proceni da li delotvorno funkcioniše sistem interne kontrole. Ako revizor oceni da su politike i procedure brižljivo planirane i da funkcionišu delotvorno onda je u mogućnosti da izvede zaključak da je rizik od pogrešnog prikazivanja nizak i obrnuto.

Odgovornost uspostavljanja sistema interne kontrole leži na rukovodstvu kompanije. Interna kontrola se sastoji od politika i procedura uspostavljenih u cilju osiguranja specifičnih ciljeva klijenta. Da bi utvrdio pouzdanost internih kontrola revizor primenjuje kontrolne testove za svaku od kontrolnih procedura na koju ima nameru da se osloni. Kada se testira operativna efektivnost kontrola, revizor pribavlja revizorske dokaze da kontrole funkcionišu efektivno. Prilikom ispitivanja dokumentacije, revizor ne ispituje sve transakcije i detaljne zapise koji se odnose na testove kontrole, već bira uzorak iz populacije svih raspoloživih transakcija ili zapisa iz određenog perioda. Što je kontrolni rizik na nižem nivou, odnosno što se revizor na sistem internih kontrola može više osloniti, to treba više dokaza da su računovodstveni sistem i sistem internih kontrola delotvorni. Sistem interne kontrole se testira preko prethodnih iskustava sa klijentom, pregledom prethodnih izveštaja revizije, razgovora sa zaposlenim osobljem, posmatranjem zaposlenog osoblja dok obavlja svoje dužnosti i slično. Intervjuisanje je jedan od najboljih načina prikupljanja podataka o računovodstvenom sistemu i kontrolnim procedurama. Intervjuisanje se odnosi na zaposleno osoblje na računovodstvenim poslovima i kontrolnim procedurama, pa su stoga dobijeni podaci za revizora izuzetno bitni.

Revizor je prema standardima obavezan da dokumentuje elemente sistema interne kontrole. Forma i obim dokumentovanosti zavise od veličine klijenta i kompleksnosti njegove kontrolne strukture. Dokumentovanje kontrolne strukture i računovodstvenog sistema se uglavnom prikazuje u formi toka dokumenata simboličkog dijagrama koji prikazuje procedure i olakšava shvatanje sistema.

Kontrolni rizik može biti pocenjen u dijapazonu od (100) do (0) i izražava se u procentima. Početak i kraj su potpuni ekstremi. Prvi pokazuje da su kontrolne strukture potpuno nepouzdanе i da greške ne samo da su moguće nego i postoje. Drugi oslikava apsolutno pouzdan sistem kontrola kome nijedna greška ne može proći neopaženo. Naravno da je u praksi potpuno nerealno očekivati pojavu ovakvih ekstremnih situacija.

Detekcioni rizik (rizik otkrivanja)

"Rizik detekcije predstavlja mogućnost da postoje pogrešni prikazi ili greške, a da ih revizor neće otkriti uprkos detaljnom postupku kako analitičkim procedurama tako i revizorskim testovima. U praksi rizik detekcije proizilazi iz neefikasnih ili nedovoljno pripremljenih procedura revizije, a delimično i zato što revizori nikad ne testiraju 100% transakcija koje sačinjavaju računovodstveni izveštaj. Rizik detekcije se povećava ako je neadekvatna supervizija ili ako je neadekvatno ocenjena struktura interne kontrole".¹¹

Rizik detekcije se javlja nezavisno od postojanja inherentnog rizika i kontrolnog rizika. U odnosu na inherentni i kontrolni rizik, rizik detekcije ima inverzan odnos. U slučaju većeg inherentnog i kontrolnog rizika revizor primenjuje veći obim revizorskih suštinskih testova, u cilju davanja uverljivijeg revizorskog

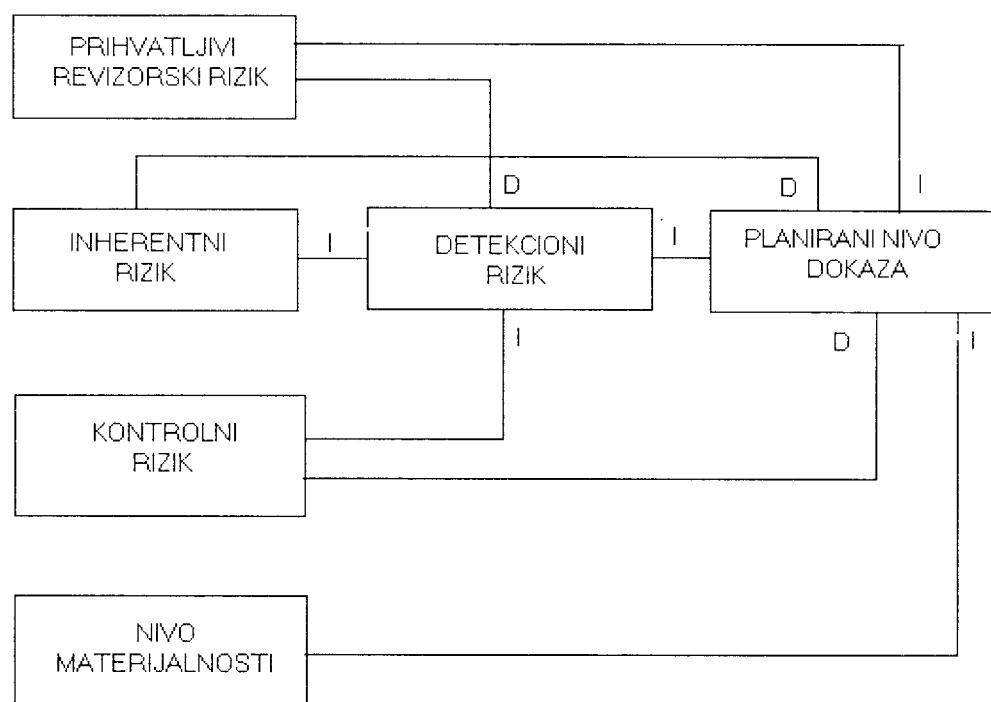
¹⁰ Međunarodni revizorski standardi-prevod, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 1998. str.129

¹¹ Prof. M. Andrić, Revizija računovodstvenih izveštaja, Subotica, 2002. str.112

izveštaja, te je stoga mogućnost slučajnog provlačenja neke greške smanjena, odnosno rizik detekcije je niži. Postupci koje revizor primenjuje u cilju smanjenja detekcionog rizika se ogledaju u primeni suštinskih testova. Suštinskim testovima se ispituju pojedinačno pogrešni iznosi na računima. Revizorov izbor postupaka suštinskog ispitivanja zavisi od nivoa procene rizika. Što je procenjeni rizik veći, veći su i zahtevi u vezi sa pouzdanošću revizijskih dokaza koje treba prikupiti suštinskim postupcima ispitivanja. Kontrolni testovi i suštinski testovi se razlikuju po tome što kontrolni testovi obezbeđuju dokaz o tome da li je pogrešan iznos verovatan (kao sredstvo procene rizika kontrole), a suštinski testovi obezbeđuju dokaz da li pogrešan iznos zaista postoji (kao sredstvo kontrole rizika detekcije). Ako suštinski testovi otkriju grešku, onda će revizor zaključiti da pogrešan iznos zaista postoji i da treba u skladu sa tim izraziti odgovarajuće mišljenje u revizorskom izveštaju.

Odnos materijalnosti i revizijskog rizika

Materijalnost i rizik u reviziji se nalaze u inverznom odnosu, odnosno njihova veza je obrnuto proporcionalna. To znači da što je viši nivo materijalnosti to je manji rizik da će finansijski izveštaji imati u sebi grešku koja je materijalno značajna. Pri planiranju postupka revizije revizor određuje nivo tolerantne greške (ocena materijalnosti) za koju smatra da neće uticati na mišljenje korisnika revizorskog izveštaja. Taj nivo materijalnosti, koji može biti manji ili veći određuje obim revizorskih testova koji onda posledično smanjuju ili povećavaju rizik da će finansijski izveštaji imati neku grešku, a da ona neće biti otkrivena. Odnos je sledeći: veća tolerantna greška povlači za sobom manje testova (kontrolnih i suštinskih) koji onda povećavaju rizik (verovatnoću) da će se neka greška provući i obrnuto. Materijalnost i revizorski rizik se međusobno prepliću i određuju vrednost jedno drugom. Na smanjenje inherentnog rizika, revizor kao i klijent ne mogu uticati, na kontrolni može da utiče menadžment klijenta, a na visinu detekcionog rizika utiče samo revizor i on određuje nivo do kojeg je detekcioni rizik prihvatljiv.

D=Direktna veza ; I= Indirektna veza

Šema 1. Odnos između materijalnosti revizijskih rizika¹²

¹² Alvin A. Arens, James K Loebbecke, Auditing-an Integrated Approach, New Jersey, 2000. str.267

Zaključak

U poslovnom svetu revizija predstavlja preko potrebnu, a ponekad i neophodnu aktivnost. Na osnovu izveštaja revizora korisnici tog izveštaja donose odluke koje su bitne za buduće poslovanje i buduće poslovne odnose sa klijentom. Revizorov rad se sastoji od pregledanja dokumenata i prikupljanja dokaza koji mu kasnije služe da donese svoje mišljenje o ispravnosti finansijskih izveštaja. Dokazi predstavljaju osnovu za izražavanje mišljenja revizora.

Pitanje o dovoljnosti i adekvatnosti revizijskih dokaza nameće pitanje koje je suština revizorskog rada. Ovo pitanje se tiče mogućnosti razumnog uveravanja revizora da finansijski izveštaji ne sadrže materijalno značajne greške, odnosno to znači u kojoj meri revizor može da garantuje da su finansijski izveštaji tačni i istiniti. Revizor nije u stanju da garantuje apsolutnu tačnost finansijskih izveštaja, ali on može određenim revizorskim postupcima postići da rizik davanja neadekvatnog mišljenja bude minimiziran.

Materijalnost i rizik revizije predstavljaju značajne smernice revizoru u toku vršenja procesa revizije. Oni predstavljaju najvažnija načela koja određuju revizoru obim potrebnih testova i količine vremena koje treba utrošiti da bi se finansijski izveštaji adekvatno pregledali. Ocena materijalnosti definiše količinu potrebnih dokaza i vremena koje treba sprovesti, i to u smislu veća materijalnost manje testova i vremena ili manja materijalnost više testova i vremena. Manja materijalnost se obično procenjuje za rizična područja, odnosno mesta gde je greška verovatnija, te je stoga nivo potrebnih dokaza koji bi podržali tvrdnju o manjoj materijalnosti veći. Sa druge strane veća procenjena materijalnost podrazumeva da ti dokumenti ili knjiženja najverovatnije ne sadrže značajnije pogreške, te je potreba za revizorskim testovima smanjena.

Za razliku od materijalnosti revizijski rizik je složena kategorija i sastoji se iz tri dela. Inherentni, kontrolni i detekcioni rizik zajedno formiraju ukupni rizik ili stepen koji je revizor spreman da prihvati da finansijski izveštaji ne sadrže materijalno značajne greške. Cilj ocene rizika je da se omogući dovoljan nivo sigurnosti koji bi pružio revizoru šansu da tvrdi da računovodstveni izveštaji ne sadrže materijalno značajne greške. Najpre se utvrđuje inherentni rizik na koji utiču uslovi iz okruženja u kojem klijent posluje i eksterni faktori. Revizor nije u mogućnosti da utiče na smanjenje inherentnog rizika. Nakon toga revizor obavlja analizu klijentove interne kontrole pri čemu procenjuje da li interne kontrole mogu da otkriju i isprave potencijalnu grešku. Na osnovu pouzdanosti internih kontrola revizor određuje nivo kontrolnog rizika. Na osnovu prethodne procene inherentnog i kontrolnog rizika revizor određuje prihvatljiv nivo detekcionog rizika koji direktno utiče na obim suštinskih testova.

U svakom slučaju materijalnost i rizik su neophodne revizorske kategorije čija ocena je presudna kako bi se moglo dati razumno uveravanje da su računovodstveni izveštaji ispravni posmatrano sa stanovišta greške. I pored nemogućnosti revizora da pruži apsolutno uverenje, revizija i dalje ima društveno korisnu ulogu.

Literatura

- [1] Andrić, M. (2002) *Revizija računovodstvenih izveštaja*, Subotica
- [2] Andrić, M. (2004) *Revizija računovodstvenih izveštaja*, Subotica
- [3] Arens, A., A., Loebbeckd, K., J. (2000) *Auditing - an Integrated Approach*, Prentice Hall, New Jersey
- [4] Lee, T. (1993) *Corporate Audit Theory*, Chapman and Hall, London
- [5] *Međunarodni revizorski standardi- prevod*, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 1998.
- [6] *Međunarodni standardi i saopštenja revizije uveravanja i etike- prevod*, Savez računovođa i revizora Srbije, Računovodstvo D.O.O. Beograd, 2004.
- [7] Meids, B., W., Whilington, O., R., Pony, K., Meigs, F., R. (1989) *Principles of Auditing*, Boston MA
- [8] Richiute, D., D. (1989) - *Auditing, Concept and Standards*, South-Western Publishing